

u umetnosti koje nastaju pod njenim okriljem, stvaraju zajednički jezik celom hrišćanskom Zapadu, kojim se objašnjavaju ista znanja, isti intelektualni poredak na svima razumljivom jeziku. Širenje stila nazvanog gotski po Evropi, dograđivanog najmanje kroz tri generacije graditelja, ne bi bilo moguće da nije zasnovao svoj blistavi autoritet na ovakvim vrednostima. Kada budemo proučili različite modalitete ovog zračenja, videćemo kako se ovaj univerzalizam samo retko predstavlja kao strogo pravilo koje se pasivno sluša i sledi.

Isto tako, različitost modela igra se sa slobodom izbora. Razlika građe povlači izvesnu novinu u efektima, a lokalni kvalitet stvorenog postupka — nevidene promene. (...) Čak i u monotoniji cistercijske umetnosti moguće je razlikovati lokalne grupe. Ova gipkost, ovdje relativna — tamo plodnija, snaga je univerzalizma srednjeg veka, ona je garancija njegove vitalnosti. Romantika nam pruža jedan drugi primer — bazilikalni tip, sveta mesta koja se pružaju kao veza duž puteva Sen-Žak i Sen-Mišel, ili ona u delu zemlje sa svojim matenijalima, tradicijama i potrebama. Romanska skulptura je shvaćena kao dijalektika oblika jedne apsolutne i univerzalne vrednosti, i možda se baš u njoj najviše pokazuje ona crta srednjovekovnog genija, ali duh zemlje i racionice je vodi, štaviše, čini da govori s osobitim naglaskom. Ove raznolikosti u izrazu potvrđuju čvrsto jedinstvo jezika i svedoče na svoj način o životu. To je stoga što je delanje srednjeg veka dvostruko. On je i ustaljen na jednom mestu i nomad, on je lokalni i evropski. Gradovi, teritorije, feudalne države, manje ili više utvrđene kraljevine, trgovački putevi i drumovi, zaposednuti su hodočasnicima. Evropa je takođe duboko izmešana, i to mnogo više nego kada se rimsko spokojstvo širilo nad Sredozemljem. Ona, takođe, podrazumeva humanost sastavljenu od više raznolikosti. Istorijaska građa, na kojoj je ova umetnost nastala, je jedinstvo velikih bogatstva, zato što se u svojim dubinama meša s ruševinama antičke civilizacije, s ostacima varvarskih kultura i istočnjačkim uticajima. Ovdje ona nalazi različita stanja čoveka i ne prestaje da se za njih interesuje. Karavani, kirštaški ratovi, neprestano su je približavali Aziji i Africi. Od početka srednjeg veka mnoštvo je proširilo nadaleko, u svim pravcima, zaostavštine najstarijih civilizacija,

koje je hrišćanska simbolika iskonistila i sjedinila na Britanskim ostrvima, snove egipatskih monaha s linearnim keltskim sanjarenjima. Univerzalizam srednjeg veka je, bez sumnje, bio pripreman ovim spajanjem, promenom i obogaćenjem onoga što bi se moglo nazvati »ljudski sadržaj« Evropejaca. On je bio potpomognut stalnim, ritmičkim promenama. Najzad, on je našao svoj najviši i najrazumljiviji izraz u onom uzvišenom obliku stvaranja, arhitekturi i spletu slika. Ova univerzalistička umetnost je enciklopedijska umetnost. Mada sva u bogu, ona se ne odriče ničega. Uzima od čoveka sve, od onoga što je na izgled nisko, sve do njegovih zanosa, vizija. Od 12. veka i, bez sumnje, još ranije, reklo bi se da hrišćanska misao potvrđuje potrebu da gospodari univerzumom i sobom. Ali, tek je 13. vek taj koji joj propisuje hijerarhijski red i koji sudeluje u uređenju katedrala, kao u okviru teoloških zbirki beskraje raznolikosti bića. Mnogostručila je čoveka u zveri, a zver u fantastičnoj životinji. Svoje kapitale je ukrasila serijom izmišljenih stvorenja, a timpanone svojih crkava obeležila žigom Apokalipse. Ali ova bića, podvrgnuta neprestanim preobražajima, svojim izobiljem i raznolikošću odaju nestrpljivost geneze, koja u lavirintu apstraktnog stilizovanja traži da dopre do života. Reklo bi se, ne staran svet, već san božiji uoči stvaranja, i strasna skica njegovog dela. To je pre enciklopedija mašte nego enciklopedija stvarnosti. I tako, dok svet romantičke po svojoj maštovitosti podseća na epski humanizam koji kombinuje bajke sa stvarnošću, dotle gotski humanizam, koji odustaje od nerazumljivosti i koji razmišlja o čoveku i svetu, ne postavljaajući pri tom ogradu između posmatranog i posmatrača, sprema doček divotama drevnog sanjarenja, bez kojih bi slika prirode bila nepotpuna, kao što je još u antici činjeno.

Prevela Jelena Gavrilović

* Iz studije Art d'Occident.

** Sa ova dva priloga završavamo *Hrestomatiju istorije umetnosti* u izboru Marka Nedeljkovića, čije smo objavljivanje počeli u broju 234—235.

novе knjige

BOŽIDAR TIMOTIJEVIĆ:
»ISTRČASE DONJOZEMCI (srpske narodne basme, uricanja i vraćanja)«, »Narodna knjiga«, Beograd 1978.

Piše: Zoja Karanović

Narodna knjiga je pokrenula biblioteku *Usmena književnost*, u želji da skriveno lepote naše narodne usmene književnosti, u novoj svetlosti, sada brižljivo odabrane, ponovo vaskrsne i otkrije savremenom čitaocu. Reč je, naime, o nekim vrstama našeg usmenog narodnog stvaralaštva, koje, do sada, nisu dovoljno ispitivane i objavljivane.

Ovim se ona, istovremeno, prihvatila teškog i ambicioznog, ali i mnogostruko korisnog i plemenitog zadatka.

U ovoj ediciji je nedavno objavljena antologijska zbirka pod naslovom *Istrčase donjozemci*, koja sadrži tekstove srpskih narodnih basmi, uricanja i vraćanja. Zbirku je pripremio i priredio pesnik Božidar Timotijević.

Antologija se sastoji od stotinak brižljivo odabranih lirskih minijatura. Čini se da je pesniku pošlo za rukom da ih odabere tako vešto, pre svega, zahvaljujući njegovoj začudnosti i divljenju prema ovoj vrsti narodnog verovanja i »lečenja«, koja je imao priliku da vidi i čuje još kao dete. Ovakva »lečenja« su bila propraćena čudesnim (često

poetskim) spregovima reči; basma je, pored svoje praktične i pragmatičke funkcije, u konkretnim realizacijama, često i poetsko ostvarenje.

Zbirka je rađena na osnovu nekoliko publikacija, pre svega *Srpskog etnografskog zbornika i Bosanske vile*.

Knjigu, pored tekstova, čini i kraći poetski predgovor, a na kraju su pobrojani korišćeni izvori i publikacije.

Naslov antologije predstavlja deo jedne od basmi objavljenih u knjizi. Njime je, jednim potezom, okarakterisan svet tamnih sila, s onu stranu života, koje uvek prete čoveku i kojima se on, u basmi, obraća, želeći da ih umilostivi ili otera.

U knjizi je najviše objavljenih basmi. Manje je uricanja i vraćanja.

Šteta je samo što su objavljeni tekstovi iščupani iz prirodnog konteksta, i što je, stoga, samo u nekim objavljenim tekstovima moguće utvrditi realne okolnosti pod kojima neka od tih umotvorina stvarno živi (vrstu bolesti protiv koje se basma izgovara, način na koji se ona izgovara, pomoćna sredstva koja se, ovom prilikom, koristite itd.). Sve ovo je veoma važno, jer je funkcija objavljenih umotvorina pre svega praktična, te je o ovom neophodno voditi računa.

Antologija bi bila potpunija da su bar pojedini tekstovi komentarisani, interpretirani, i da je učinjen pokušaj sistematizacije i pored toga što ambicije ove biblioteke nisu naučne.

U zbirci su isticali, pre svega, poetski elementi ovih tekstova, ali je antologičar pustio da oni sami o sebi govore.

Osim ove knjige, pomenuta biblioteka priprema i značajne zbornike usmene narodne proze i poezije, a čitaocu ostaje da se nada da će i oni imati nivo ove antologije.

MIODRAG RACKOVIĆ: »KOKOŠJE SLEPILO«,
Matica srpska, Novi Sad 1978.
Piše: Milosav Slavko Pešić

Da bi se razmatrao novi roman Miodraga Rackovića neophodno je opomenuti se zapisa Ive Andrića o nastajanju proznog dela, jer je, u određenom smislu, ako ne temelj svake valjane proze, onda, bar, značajan momenat u postupku stvaranja **KOKOŠJEG SLEPILOA**. »Svakiput se ponovo uveravam,« zapisao je Andrić, »da se nijedna tole veća priča ne može pisati u jednom potezu, kao pismo dobrom prijatelju, nego sve parče po parče, od pojedinosti do pojedinosti, od prizora do prizora i od zapažanja do zapažanja. I bez reda nekog, nego čas s kraja, čas s početka, a čas iz sredine priče. Za to je potrebno vremena i strpljenja. Potrebno je celu svoju snagu i svu pažnju posvetiti svakoj toj pojedinosti, i raditi je ne misleći ni na ono što joj prethodi ni na ono što dolazi iza nje, kao da samo ona postoji.« (Ivo Andrić, **ISTORIJA I LEGENDA**, »Prosveta,« Beograd 1977. strana 52.)

Roman **KOKOŠJE SLEPILO** Miodraga Rackovića ispisan je upravo kao što Andrić kaže da se stvara prozno delo: od pojedinosti do pojedinosti, od prizora do prizora. I svaki pasus može da stoji za sebe kao kamen pripremljen za građevinu, ali, kada se sagleda celina, i kao deo u mozaiku čija bi savršenost i dovršenost bila poremećena bez tog, na izgled, manje važnog elementa.

U nizanju pojedinosti, vezući svoj drugi roman, čini se da je Racković upao u zamku pripovedanja (radi pripovedanja), te tako, od sitnice do sitnice, produ-

žavao i nadopisivao knjigu koja, bezmalo, nije ni morala da se dovrši. Uvodeci brojne ličnosti u okvir Leposelja, dođeše, radnike na brani, razne komitije i prišepelje, a snop spisateljske svetlosti usmeravajući na Lepu i Franju Talijančića, ispisujuči, jednovremeno, sagu njihovog promašenog, jednoličnog i surovog života, i često je rasipajući na zamešateljstva njihove uzdanice Vuka, koji zapostavlja mornaričku školu porad kelneraja, zatim samca i doradnika kod Lepe Talijančić, dugovečna i dokona studenta Andrije Kostića, Magdalene rođene Isailović, njene prevrtljive naravi i neutažene požude, kojoj se, donekle nevešto, a ipak smišljeno, prepušta Vuk, pisac, pokadšto, utrne svetlost, ostavljajući tako neke od ličnosti, što ih je naglo uveo u priču, same i zaboravljene. Ta sudbina nije samo zadesila u romanu **KOKOŠJE SLEPILO** bubuljičavog i nosatog poštara Mitra Oreščanina, već i niz drugih koji defiluju kroz roman, pojavljujući se iznada i nestajući još brže i zagonetnije, ne ostavljajući ikakva vidnja traga i dokaze svog bitisanja.

Ali, ta živost, to neprestano uvlačenje novih lica u krug Leposelja i romana **KOKOŠJE SLEPILO**, i, isto tako, hitar nestanak iz života hidrocentrale, pa i zahuktalog pominjanja u pričama, višeg građevinskog inspektora Franje Talijančića i, povremeno, njegove držeće, neizvrljene i pretvorne žene Lepe, podudara se sa gotovo sve, nestaje i pre nego otvornim životom u kojem sve, ili što je nastalo, a likovi, znanoci i prijatelji čile dok ih brige gutaju.

Postupak za koji se Racković opredelio pri ispisivanju **KOKOŠJEG SLEPILOA** ne samo da spada u ređe u savremenom srpskom proznom stvaralaštvu, već i u znatnoj meri otežava (što,